

26.83x17.59	1	14	עמוד	קטן	24/04/2026	97605758-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

'הרצל: קריאה חדשה':

מי שקורא יודע

סדר ביקורת ספרים

'הרצל: קריאה חדשה'

אודי בן חמו, 'סוללים דרך'

איתי את הברכה. וכשעליתי אל הבימה הייתי נרגש יותר מאשר בכל ימי הקונגרס. המילים המעטות של הברכה העברית חנקו את גרוני מהתרגשות יותר מאשר נאום הפתיחה ונאום הנעילה וכל ניהול הדיונים".

בנאום הפתיחה של הקונגרס אמר הרצל: "אם אפשר לומר, שבנו הביתה. הציונות היא חזרה ליהודיות עוד קודם היותה חזרה אל ארץ היהודים". אפשר לצטט

ציטוטים רבים ומרגשים מהספר הלוקחים מהמקורות המעדיים על זיקה לאומית יהודית עמוקה המספרים סיפור קצת אחר על דמותו. אחד הדברים המבוארים בספר הוא כיצד הצעת אוגנדה נתפסת בהקשר אחר לחלוטין מחוסר חיבור לארץ ישראל וויתור עליה. אוגנדה עלתה רק כדי לשמש מקלט לילה ומתוך רצון להציל נפשות, וודאי לא כדי להיות יעד סופי.

כך קורה בחיים הממשיים שבהם דיפלומטיה ערמומית, פתלתלות והליכה שאינה חזיתית הכרחיות, היות שמארג הכוחות מצריך תחכום והליכה דרך המדבר לכתחילה, לא רק בדיעבד. נקודה למחשבה. פגישתו של הרצל עם האפיפיור וסירובו לנשק את ידו או לכרוע בפניו אף שכן תודרך, מעידים על הבנתו המדויקת של הרצל שאינו יכול להתנהל כאדם פרטי חסר זהות, כיוון שהוא מייצג את העם הנושא עיניו לירושלים. לאחר הפגישה הזו כתב הרצל ביומנו: "הקונפליקט בין רומא, שהוא דיבר בשמה, ובין ירושלים, שבשמה דיברתי אני, שב ונתגלע".

סיכום הספר מדהים ופלאי ומתאר כיצד גילה המחבר במקרה גמור שאת כתיבת הפרוכת שעטפה את קברו של הרצל כשהועלה ארצה לאג לא פחות מאביו, האומן ארתור וייס הי"ד, שנשפה באושוויץ, והמחבר לא זכה להכירו.

מרכיבים יהודיים. וייס מאיר באור חדש את העובדה המפורסמת שפרשת דרייפוס ב-1985 היא שגרמה הרצל להבין את המתרחש ולהידחק לפעולה. הוא מוכיח שכבר ב-1882 הבין הרצל את ממדי האנטישמיות, אף שהיה בן 22 בלבד בעת שנחשף לכתביו האנטישמיים של אויגן דירינג, פרופסור מאוניברסיטת ברלין.

פרק בספר עוסק ברקע המשפחתי של הרצל. אין חולק על התרופפות שמירת המצוות של אביו לאחר שלמד בחדר בשנותיו הראשונות, אך "שמירת החגים שהי הזיכרון מהם - מפסח ומחנוכה במיוחד, נשמעים בכתביו השונים של הרצל". לאביו של הרצל ולאמו היו מקומות קבועים בבית הכנסת הגדול בבודפשט, ושלא כנהוג בבתי הכנסת הרפורמיים בגרמניה, ננקטה שם הפרדה בין גברים לנשים, ושפת התפילה היתה עברית. כשהיה הרצל בן שמונה רשם אותו אביו בחברה קדישא בטקס שהשאייר רושם עז על הילד הרצל. אחד מזקני האגודה הושיט אליו יד ואמר לו בחגיגות: "אחינו אתה". וייס טוען שהאחוזה הזו הייתה לקו המנחה של הרצל בפעילותו.

הוא מתאר את ערב הקונגרס הציוני הראשון, שהתרחש ביום ראשון, 29 באוגוסט 1897. הרצל הגיע לבאזל כבר ב-25 לחודש כדי לפקח על ההכנות האחרונות, ובשבת שלפני הקונגרס הלך לבית הכנסת, ושם הזמינו הרב ארתור כהן לעלות לתורה. יש ביוגרפים המתעלמים מהאירוע הזה, ויש המציגים אותו בצורה סלקטיבית. כך או כך, ב-6 בספטמבר נסע הרצל ברכבת חזרה לווינה וכתב כך ביומנו: "מתוך כבוד לדת הלכתי בשבת שלפני הקונגרס אל בית הכנסת. ראש הקהילה קרא לי לעלות לתורה. ביקשתי ממר מרקוס שישנן

בסילוף דמותו של הרצל, סילוף בזדון או בחוסר ידיעה". והוסיף כמתנבא: "יש לחשוש שהדור הבא לא ידע את הרצל בלתי-אם כשם, כסיסמא, כדגל, לכל היותר כאגדה נאה". גם ההיסטוריון בנציון נתניהו הוקיע את יריביו של הרצל בסילוף פועלו, והרצל עצמו אמר מעט לפני הקונגרס בבאזל: "התרגלתי כל כך לסילוף דמותי, שאני מופתע ממש כאשר קורה, באופן יוצא מן הכלל, שאין מעוותים את דברי".

לא צריך להיות גאון גדול כדי להבין מדוע יש מי שחשוב להם מאוד לצייר את חוזה המדינה ערום מכל סממן יהודי. לדידם, אם חזונו ויצירתו, שרבים היו נתומים עליה, היו נטולי כל סממן יהודי, כך צריכה להישמר המדינה לדורות - ולבטא את חזונו של המייסד של המדינה בה"א הידיעה. מדינה קוסמופוליטית חסרת זהות ייחודית לכאורה.

המתבר מדגיש ומבאר בתחילת ספרו את ההתנגדות של העולם החרדי לדמותו של הרצל מצד אחד, ומצד שני את הסילוף שעשו לדבריו 'ההיסטוריונים החדשים'. אפשר לומר שהחרדים התנגדו לדמותו של הרצל בשל חוסר במרכיב היהודי, ואילו גורמים פוסט-ציוניים סילפו את דמותו דווקא משום שחשו שיש בה יותר מדי

בשבוע שציינו בו את יום עצמאותנו ראוי לעסוק בדמותו הכבירה של חוזה המדינה - הרצל. יותר ממאה שנים חלפו מאז נפטר בנימין זאב (תאודור) הרצל, וניכר שעדיין לא ברורה לנו עד הסוף דמותו של האיש הענק הזה. אין צורך לצבוע בצבעי שחור-לבן דמויות היסטוריות כדי לסכם את פועלו ולקבוע אם היה חיובי או שלילי. אפשר להיות אדם שאור וחושך משמשים בו בערבוביה, ועדיין להיות חתום על מפעל אדיר הקשור לחזרתנו לציון ולהקמת מדינת ישראל.

אופנה רחבה במחוזות העולם הפרוגרסיבי היא שחיטת פרות קדושות והצבעה על דמויות שהביאו בשורה של חירות דווקא כאילו היו למעשה שותפות למשהו אחר לגמרי. למשל, צ'רצ'יל מתואר לעיתים חצוף חסר תקנה ואדם שהנימוסים וההליכות שלו לא בדיוק ראויים לציון, וחותמו שלילי. אך כל בר דעת עדיין יודה שהיה אדם גדול החתום על הצלת העולם המערבי במלחמת העולם השנייה, גם אם עישן סיגרים, שתה אלכוהול ועקץ את יריביו הפוליטיים. עם התרבות הזאת צריך להתמודד כיום כשקוראים אוטוביוגרפיות על דמויות היסטוריות.

הספר 'הרצל: קריאה חדשה', שיצא לאור לפני עשרים שנה, הוא פרי עבודת מחקר של ד"ר יצחק וייס שארכה כשמונה שנים. איני היסטוריון, ואין בידי להכריע בעניין דמותו המדויקת של הרצל, אך הספר הזה שופך אור אחר לגמרי על דמותו של הרצל ומראה שהוא היה קשור בהקשר מיוחד לזהותו היהודית, בין שבמודע ובין שבתת-מודע.

הציוטים הרבים, פירוט האירועים, המחקר המקיף וההקשר לכל אירוע מצד אחד, ומצד שני המניפולציה והמפעל השיטתי של הנדסת התודעה שאנו כבר מכירים, הצובע כל פרט היסטורי כאילו היה נטול זיקה יהודית ולאומית, מחייבים את הקורא הישר המעוניין לעסוק בדמותו של הרצל להכיר גם את הספר הזה.

בשנת 1934 כתב ברל כצנלסון כך: "נתקלים לא פעם

לא צריך להיות גאון גדול כדי להבין מדוע יש מי שחשוב להם מאוד לצייר את חוזה המדינה ערום מכל סממן יהודי. לדידם, אם חזונו ויצירתו, שרבים היו נתומים עליה, היו נטולי כל סממן יהודי, כך צריכה להישמר המדינה לדורות - ולבטא את חזונו של המייסד של המדינה בה"א הידיעה. מדינה קוסמופוליטית חסרת זהות ייחודית לכאורה.

המתבר מדגיש ומבאר בתחילת ספרו את ההתנגדות של העולם החרדי לדמותו של הרצל מצד אחד, ומצד שני את הסילוף שעשו לדבריו 'ההיסטוריונים החדשים'. אפשר לומר שהחרדים התנגדו לדמותו של הרצל בשל חוסר במרכיב היהודי, ואילו גורמים פוסט-ציוניים סילפו את דמותו דווקא משום שחשו שיש בה יותר מדי

לא צריך להיות גאון גדול כדי להבין מדוע יש מי שחשוב להם מאוד לצייר את חוזה המדינה ערום מכל סממן יהודי. לדידם, אם חזונו ויצירתו, שרבים היו נתומים עליה, היו נטולי כל סממן יהודי, כך צריכה להישמר המדינה לדורות - ולבטא את חזונו של המייסד של המדינה בה"א הידיעה. מדינה קוסמופוליטית חסרת זהות ייחודית לכאורה.